

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ЗАДУЖБИНА ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ

# Поезија Саше Радојчића

---

ЗБОРНИК РАДОВА

---



Београд, 2023.



ЗАДУЖБИНА  
„ДЕСАНКА  
МАКСИМОВИЋ”



НАРОДНА  
БИБЛИОТЕКА  
СРБИЈЕ



ИНСТИТУТ  
ЗА КЊИЖЕВНОСТ  
И УМЕТНОСТ  
БЕОГРАД

---

ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“  
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ  
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ  
БЕОГРАД

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ  
Књ. 39

---

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ПОЕЗИЈА  
САШЕ  
РАДОЈЧИЋА

---

ЗБОРНИК РАДОВА

---

Београд, 14. новембар 2023.

*Уредници*

СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ  
МАРКО АВРАМОВИЋ

БЕОГРАД  
2023.

---

---

*Научни одбор*

проф. др Бојан Ђорђевић, редовни професор,  
Филолошки факултет, Београд

др Светлана Шеатовић, научни саветник,  
Институт за књижевност и уметност, Београд

проф. др Зорана Опачић, редовни професор,  
Учитељски факултет, Београд

проф. др Јелена Јовановић, ванредни професор,  
Филозофски факултет, Ниш

*Организациони одбор*

Мирјана Станишић, Народна библиотека Србије

мр Александра Пауновић,

Институт за књижевност и уметност, Београд

*Рецензенти*

др Мина Ђурић, ванредни професор  
Филолошког факултета

др Бојан Чолак, виши научни сарадник  
Института за књижевност и уметност

др Марко Радуловић, виши научни сарадник  
Института за књижевност и уметност

---

---

*Милица Ђуковић\**

УДК – 821.163.41.09-1 Радојчић С.

821.163.41.09-1 Христић Ј.

Институт за књижевност и уметност, Београд

## **„НЕСВАКИДАШЊИ“ КЛАСИЦИЗАМ: ПОЕЗИЈА ЈОВАНА ХРИСТИЋА И САШЕ РАДОЈЧИЋА**

*Сажетак:* Рад представља компаративну анализу поезије Јована Христића и Саше Радојчића. Као тематске окоснице интертекстуалног дијалога издвојене су и интерпретиране: једноставност, чулност и универзалност. Песници, филозофи, есејисти и књижевни критичари, Христић и Радојчић у свом песништву остварили су особен тип класицистичког дискурса, карактеристичан по суптилној али постојаној реинтерпретацији литерарне и филозофске традиције. Посебна пажња у раду посвећена је проблемима филозофске херменеутике, као метафоричне ознаке уметничког стварања, али и круцијалне теме опуса ове двојице аутора.

*Кључне речи:* једноставност, чулност, универзалност, филозофска херменеутика, унутрашње ухо, Ханс-Георг Гадамер

У огледу „Јован Стерија Поповић“, објављеном као предговор књизи изабраних дела најзначајнијег представника српског класицизма, коју је приредио Јован Христић (у измењеном, прерађеном облику, насловљен

---

\* tiskicvet38@gmail.com

„Стерија“ и „Песник Стерија“, овај текст биће публикуван и у Христићевим монографијама *Поезија и филозофија* /Христић 1964: 33–61/ и *Избрани есеји* /Христић 2005: 9–32/) аутор *Александријске школе* закључује:

Јер чак и нехотице поезија се увек наставља на поезију, песници додају један другоме слике и метафоре. У најбуквалнијем смислу речи поезија омогућава поезију, и има песама које никада не би могле бити написане да неке друге песме нису пре њих већ биле написане. И догодило се да нас највећа поезија најнедвосмисленије подсећа на то (Христић 1962: 18).

Уколико је за класицистички профилисано савремено српско песништво карактеристично да се имагинацијски увек наставља на традицију песничке речи и филозофске мисли која му претходи, уколико се „степен присуства класицизма у поезији неког савременог песника...“, како је у есеју „Јован Христић: дневник једног путовања“ приметио Михајло Пантић, узме као „индикатор поетичке и стваралачке култивисаности те поезије“ (Пантић 2002: 67), песнички опус Саше Радојчића може се одредити као култивисано стваралаштво, ерудитско и полилошко, стваралаштво којем су како предсократовска филозофија, тако и филозофска херменеутика (пре свега Ханс-Георг Гадамер), али и поезија српског класицизма и неокласицизма (чији се врхунски домет препознаје у Христићевој лирици), „добацили“ неколико важних поетичких постулата. Метонимијска одређења ових поетичких постулата могу се препознати у трима „елементима“ Радојчићеве поезије – у једноставности, чулности и универзалности.

## Једноставност

Отклон од херметизма и одступање од наглашене метафоризације песничког исказа, као и „уздржан тон“, „прецизан језик“ и „пригушена емоција“, које у поговору књизи *У њавни час*, као одлике Христићеве поезије издваја Леон Којен (2003: 57),<sup>1</sup> несумњива су класицистичка својства, заснована на естетском идеалу равнотеже, хармоније, мере и једноставности. Не изненађује, такође, што је у метапоетички устројеном запису индикативног наслова „Једноставност“, изговореном у Народној библиотеци Србије приликом доделе награде „Десанка Максимовић“, 18. маја 2021. године, из обимног опуса српске песникиње Саша Радојчић издвојио формално обележје – једноставност – као карактеристику у којој овај стваралац препознаје уједно и идеал властитог песничког израза, идеал који је аутопоетички самосвесно обзнањен, како Радојчић подсећа (уп. Радојчић 2022: 165, 166), у трећем певању „Америке“, у стиховима „хоћу да говорим једноставно / да ме разумеш / мимо свих захвата и кључева / на које смо наговорени“ (11),<sup>2</sup> односно у другом „Обраћању анђелу“: „зато прими анђеле строги / оно што могу ти дати / једноставну песму и чисту сузу“ (69).<sup>3</sup> Ипак, уколи-

<sup>1</sup> У питању је тежња да се „поетски исказ још више поједностави и ослободи [...] било какве фигуративности“ (Аврамовић 2013: 58), коју као обележје Христићевог језика издваја Марко Аврамовић, а коју код Радојчића Драган Хамовић препознаје у „отклон[у] од поетске 'бучности'“ (Хамовић 2003: 93) и опредељењу за смирену, благо скептичну „поезију тишине“ (в. Хамовић 2003: 93–99).

<sup>2</sup> За стихове Радојчићевих песама из издања *За вајру надлежна је душа* (2022) у раду ће бити дат само број странице.

<sup>3</sup> Наведени Радојчићеве стихови, као и метапоетичка експликација важности једноставности у процесу уметничког



---

---

ко би се у једноставности, као формално-стилском и језичком квалитету Христићеве и Радојчићеве лирике распознала искључиво веза са класицизмом и његовим узусом јасног, прозачног, разумљивог исказа и формално избрушеног уметничког дела, тај увид био би тачан, али, без сумње, и једностран. Песници, филозофи, есејисти и књижевни критичари, аутори предани разматрању односа филозофије и поезије, Јован Христић и Саша Радојчић у семантичку раван појма једноставност унесли су и димензију носталгије за филозофским исконом. Отворивши научни рад „Сензуализам у поезији Јована Христића“ цитатом из Христићевог огледа „Непролазна чар предсократоваца“ и подробном анализом овог цитата, Саша Радојчић, осим што је указао на предсократовску филозофију као на традицију мишљења која је њему самом блиска, и која се умногоме одразила и на моделовање слике света његове поезије (овде су битни, пре свега, Зенон и Питагора), поставио је, уједно, проблем разумевања односа између речи и ствари, „језика знања“ и „језика егзистенције“, као кључни проблем дискурзивног самоконституисања како Христићевог тако и властитог песништва. Одредивши филозофску мисао предсократоваца и језичку артикулацију овог мишљења као непосредну, изворну,

---

стварања, аналогни су изјави Јована Христића, датој Александру Јовановићу, у интервјуу „Више ме занима заборав од памћења“. Саопштивши како је привржен једноставности грчког епиграма, Христић издваја и једноставност као стилско-изражајну одлику којој његова поезија тежи „Али и та готово прозна једноставност (уколико је проза уопште једноставна), која се зауставља на корак од прозе, има своје чари. Има ли их и у мојим песмама, не знам. Знам само да је волим у туђим. Бити на корак од прозе, а не преточити стих у прозу, велики је изазов“ (Христић, у: Јовановић 1995: 45).

неоптерећену наслагама традиције и процепом између мишљења и бића, стога кадру да наговести естетско преддискурзивно искуство (в. Радојчић 2009: 207–208), Саша Радојчић суптилно је указао на опозитан однос блискости мишљења и бића филозофских прапочетака спрам комплексније релације између ових категорија у потоњој песничкој и филозофској традицији Запада. Разматрајући видове саодношења облика знања и начина постојања, на трагу Христићеве идеје према којој у великој поезији „језик знања [бива] природно претворен у језик егзистенције“ (уп. Радојчић 2009: 206), Радојчић поставља инверзну хипотезу (по којој би се и језик егзистенције могао природно претворити у језик знања), остајући истовремено запитан над могућношћу да „уопште буде некакав језик егзистенције“ (Исто: 207). Имајући у виду да поетску транспозицију „језика знања“ у „језик егзистенције“ Радојчић сагледава као „једно од трајних питања човековог стваралачког односа према сопственом постојању“ (Исто), важно је разумети статус речи и ствари у поезији Саше Радојчића, како би се што адекватније одредила слојевитост једноставности, али и модуси „укућавања“ (Einhausung) (в. Радојчић 2010: 25) поезије овог аутора. Подсетивши на Хајдегерово тумачење језичности основног човековог односа према бићу, блиског Гадамеровим увидима о „показујућем“ карактеру поезије (поезија је делатност која чини да се нешто појави у језику, тј. да се уопште појави, уп. Радојчић 2010: 23), у поглављу „Филозофија и поезија“ монографије *Сјатање хоризона* Радојчић је указао на питања филозофске херменеутике као на она проблемска чворишта којима је заокупљена његова песничка имагинација. Избегавши хронолошки а одредивши се за тематски принцип

организације књиге изабраних песама *За вајџру наг-лежна је гуша* (2022), разврставши песме у пет тематских скупина („ствари и речи“, „речи и песма“, „песма и душа“, „душа и град“ и „град и ствари“) Радојчић је одабраним бинарним опозицијама благо и ненаметљиво дозвоао у присуство монографију *Умешности и њени предметии* Ричарда Волхајма (чије разликовање типа и токена спада у пример новије теоријске концепције дуалистичке онтологије уметничког дела, в. Радојчић 2021: 235), као што наслов Волхајмове књиге асоцира на наслов антологије новијег српског песништва *Сенке и њихови предметии* коју је саставио Саша Радојчић, док је, с друге стране, знатно експлицитније упутио на статус речи у својој поезији. У поглављу „Реч“ монографије *Мишљење и њевање*, тумачећи песму „Реч“ Штефана Георгеа, Мартин Хајдегер изводи закључак о језичкој артикулацији света као његовој онтолошкој претпоставци: „Тек реч, којом располажемо, даје ствари биће“ (Хајдегер 1982: 198). Почевши од завршног стиха Георгеове песме „Ниједна ствар не може да буде тамо где реч недостаје“ (уп. Хајдегер 1982: 197), преко Христићеве меланхоличне констатације, из песме „Разговор“: „Јер исте ствари никада неће припадати нашим истим / Речима“ (57),<sup>4</sup> доспева се до Радојчићеве речи пуштене с ланца (песма „Јутарњи послови“, 53), изговорене, у језик и искуство другог (пре)дате речи (песма „Реч“, 52), речи као егзистенцијалног преостатка „једино су нам још речи остале / оне отварају гвоздена врата / оне бију јаче од пушке / оне нису важне / а важније

---

<sup>4</sup> У раду ће све песме Јована Христића бити цитиране према издању *Сабране њесме* (1995), тако да ће се наводити само број странице, без године издања.

су од свега“, из песме „Лажем само понедељком“ (41), односно до тематски средишњих „Приморских етида“ које обележава „признање слабости слутња да живот / ипак није испуњен ни исцрпен / часом у ком се збуде све што треба // и да су му потребне речи речи“ (39), што заправо јесте повесно условљен наук о језичкој реалности као истини и нужности песме и бића, тј. једна узорно класицистички профилисана „мудра узвишеност, / Узвишена мудрост“ (Христић, 133) песничког чина и стваралачког саморазумевања.

### Чулност

Ако имамо у виду да је поезија Саше Радојчића дала значајан допринос развоју поеме у савременој српској књижевности, те ако се узме у обзир висок степен аутопоетичке самосвести овог аутора који је једну књигу изабраних песама насловио *Дује и крајике њесме* (извршивши класификацију према формалним специфичностима свог песничког израза), оправданим се указује избор синтагме „за ватру / надлежна је душа“ (38) управо из друге песме „Приморских етида“ за наслов најновије књиге изабраних песама, будући да ова дуга песма представља тематску окосницу Радојчићеве лирике, али и жижу интертекстуалног дијалога са стваралаштвом Јована Христића. За разлику од „Панонских етида“, у којима се тематизује зима, у „Приморским етидама“ амбијент је летњи. Медитеран као „опсесивни топос“ Јована Христића (в. Пантић 2009: 125), „изабрана отаџбина“ и „имагинарни завичај“ (в. Шеатовић 2019: 208) овог песника, *море* и *лејто* као „две кључне, симболички отежале речи“ (Пантић 2009: 132), садр-

жане у Христићевим остварењима „Дошло је лето“, „Стари бродови“, „Три песме о лету“ (111, 112, 113–115), а пре свега у дугој песми „Mezzogiorno“ (83–99), одразиле су се на модус обликовања теме лета у Радојчићевим „Приморским етидама“. Поред идентичне темпоралне макроодреднице (лета): „Најзад озбиљно лето после лењог пролећа“ код Христића (83), „опет је лето врело лето / на кожи слана скрама / душа зарасла у доколицу“ код Радојчића (37), сродне *мистицике йоднева* (в. Шеатовић 2019: 208–213) у којој се укрштају „златна страст постојања“ и „блага мудрост нужности“ код Христића (89), односно „у хеленски час кад предмети / не бацају преварне сенке / кад природа се претаче у // прапочела и заћути...“ код Радојчића (38), те првотне, предсократовске елементарности „Светлост се растапа, море трепери светлошћу, / Где су елементи, где ватра, где ваздух, где земља?“ код Христића (86), „јутро пуно елемената / земља дише вода се ломи / о камење ваздух је крцат // лепљивим капима...“ код Радојчића (38), али и мотива душе „за ватру / надлежна је душа“ (38) који реферира на завршне стихове „Трију пјесни љувених“, са којима су – посебно на нивоу синтаксичке организације стиха и ритмизације постигнуте понављањем „Реци, душо моја, зар ти то није довољно / За читав један живот, за читав један живот?“ (129) – у вези финални стихови Радојчићеве песме „Усталом“: „све све ми је лето дало / [...] све привиде сила / која је себи могла да створи / уплашена душа // и да тражи још једном / све то још једном бар“ (51), као лајтмотивских спојница Христићевог и Радојчићевог хеленства, битно је указати на још један аспект интертекстуалног дијалога ове двојице песника, а тај аспект садржан је у сензуализму. У научном

раду „Сензуализам у поезији Јована Христића“ Саша Радојчић закључује

Постоји код Христића, и то је у ствари оно што га чини заиста значајним песником, искорак према животу какав можда јесте независно од сваког говора, упоран и готово херојски напор да се афирмише чулност, мимо и без обзира на све пуко књишко и научно. То су оне Христићеве песме инспирисане морем (Медитераном), љубављу, сунцем и летом... (Радојчић 2009: 214).

Аналогно Христићевој мистици / метафизици поднева, ослоњеној на Парменида и Зенона, у којој Светлана Шеатовић, позивајући се на *Претйлајтонску еројолоојју* Анице Савић-Ребац, поред рационалног момента (момента сазнања), тумачећи симболику светлосног принципа као еротолошког принципа, проналази уједно и моменат сензуалне пуноће (в. Шеатовић 2019: 282–286), моменат чулног спознања света, хаптички климакс, јер „у преображају који се збива у Подне истине [се] не откривају речима већ додиром“ (Христић 2002: 119), поезија Саше Радојчића, иако самосвесно обзнањује „језичност човековог односа према бићу“ (Радојчић 2010: 24), не запоставља ни чулну компоненту и њен удео у изградњи егзистенцијалног и поетичког искуства. На трагу христићевске благе, смирене, мудрошћу (спознањем нужности) озарене ироније, песма „Успомена“ (57–58) Саше Радојчића оштром конфронтацијом апстрактног ентитета (стилских фигура као предмета разговора групе младих песника и критичара) и реалне, чулима спознате сласти (коцки шећера добијених од сапутника у возу), остаје као виртуозна апотеоза сензуализма, у којем се препо-

знаје најхеленскији аспект Радојчићеве поетике. Пишући о песми „Mezzogiorno“ Радојчић запажа:

То је уједно и најхеленскија од свих Христићевих песама, иако се у њој не именује ниједно од грчких божанстава или хероја, нити се отворено коментаришу дела античке књижевности или филозофије, [песма у којој је Христић] најцеловитије изразио сопствени доживљај света, који ће сам, у једној од својих последњих песама, означити као „емпиристички“, а који бисмо, само мало мењајући акценат, назвали „естетичким“, у старом, хеленском смислу *aisthesis* као чулности (Радојчић 2009: 215; подвлачење ауторово).

Естетички доживљај света, у наведеном хеленском смислу, основно је поетичко обележје како Радојчићеве песме „Успомена“, тако понајпре „Приморских етида“, медитеранско-чулних и до крајњих поетичких консеквенци приближених „живом животу“ (уп. Радојчић 2002: 110).

Радојчићев класицизам (и сродност са неокласицизмом Јована Христића) препознаје се пре свега у „избор[у] тема и мотива, ликова и ситуација из грчке старине“ (Радојчић 2002: 97). Христићева улисовска тема задобила је индивидуалнопоетички рефлекс у песми „Обрачун с просцима“ Саше Радојчића (1997: 1), која се, поред подтекста о Одисејевој судбини, презетог од Хомера, Христићевом „Улису“ (27) највише приближава поступком понављања (код Христића понавља се показна заменица „онај“, код Радојчића показна речца „ево“), као што каталогу ликова из грчке митологије, историје, филозофије и литературе у поезији Јована Христића (Одисеј, Пенелопа, Хомер, Зенон, Сократ, Нарцис, Едип, Федар, Мнесарх, Калимах, Хорације, Александар, Аполон, Атина, Посејдон) одгова-

рају Хармодије,<sup>5</sup> Аристокитон, Атина, Орфеј, Дионис, Питагора, Психа и Хелена у поезији Саше Радојчића, а овом тематско-мотивском кругу припада и песма „Гуслај богињо гуслај“ (107), у којој се пародира и инвертује инвокација музе из првог стиха првог певања Хомерове *Илијаде*, уз важну аутопоетичку надградњу – лирски субјект одређен је као фигура песника, а његово обраћање богињи као иронично схватање поезије и властите улоге и значаја у традицији светске књижевности.

Засебну тематску скупину неокласицистичких остварења у опусу Јована Христића и Саше Радојчића чине песме посвећене читању и библиотеци. Сучељеност посред(ова)ног, књишког и непосредног, живо(тно)г искуства из Христићеве песме „У великој библиотеци“, конфронтација садашњости и прошлости (сећања на детињство, када је „живот изгледао као једно велико обећање“) из песме „По цео дан седим у библиотеци“, суптилни додир (на граници претакања) митолошких реминисценција и прозаичних, свакодневних призора песме „Дошло је лето“, опозиција између ствари о којима се говори и старих рукописа који се прелиставају у тишини библиотеке у песми „Калимах код пирамида“ (107, 108, 111, 73) подтекст су Радојчићевих песама „Мој син чита“, „Лаке беле хаљине“, „Песма књишког мољца“, „Моја жена пише писмо“ и „Амо quia absurdum“ (143, 146, 136, 144, 152) у којима се, махом, читање супротставља извантекстовној стварности, или се, с друге стране,

<sup>5</sup> Ова песма објављена је у *Пољима* под насловом „Харминије и Аристокитон, тираноубице“ (Радојчић 1997: 1). Иако је песник није уврстио у каснија издања, наслов је донет у исправном облику у тексту А. Бешића (2015: 83).



читање повезује са фигурама из блиског, породичног окружења, као и са емоционално пренапрегнутим душевним стањима, док се метапоетичка раван ових дела очитује у иронији / аутоиронији, којима су подвргнуте личности оних који читају или пишу, да би се, у замени Тертулијановог „верујем“ Радојчићевим „волим“ (песма „Amo quia absurdum“) препознала класицистичка измиреност са варијететним литеарним и егзистенцијалним (не)могућностима, са „једин[им] оправдањ[им]а / једини[м] разлози[ма]“ (152), који наведеном заменом не губе већ добијају на уверљивости и нужности. Суптилније споне са овом скупином Христићевих песама Радојчић је остварио у песми „На острвима блажених“. Жеља песника, полихистора и најзначајнијег представника александризма у антици Калимаха, у „Калимаху код пирамида“, да му име и дело потону у заборав, остала је неуслишена, чиме се, како је показао Марко Аврамовић, ова песма прикључила Христићевим делима која сликају универзални образац по којем „нам баш оно чему највише тежимо увек измиче“ (Аврамовић 2013: 64). Друга строфа Христићеве песме (експликација Калимахове жеље), која гласи „И зато је размишљао како су срећни они којима се / Претвореним у прах, ни име, ни дела више не помињу, / И који сада мирно проводе своје дане на Острву блажених“ (73) у вези је са песмом „На острвима блажених“ Саше Радојчића, у којој христићевски бива сам амбијент „гле драга моја / наша башта постала је / медитеран“ (149), домаће животиње (пси и мачке) попримају обличја митолошких фигура, док се неокласицистички елемент и веза са грчким митом – по којем Хелије (бог Сунца, син титана Хипериона и титанке Теје или Еурифае-

се), након целодневног путовања по утврђеној стази у златним кочијама, у земљи Хесперида или на Острвима блажених, „испреже своје уморне коње, купа их и храни чудесном биљком која им обезбеђује бесмртност“ (Срејовић, Цермановић-Кузмановић 1987: 456) – уочава у довођењу лирског субјекта и његове драге у сродство са Хелијем: „и ми смо од ватре саздани / игра у нама пламичак / плеше неуморно / лето је наше време / сунце нам је брат“ (149).

Укрштај Хелија (Христићевог и Радојчићевог Сунца и летњег поднева) и (нео)класицистичког идеала склада остварује се код ових аутора у геометрији. Заступљена у Христићевим песмама „Нарцис“, „Те ноћи, сви су се скупили на највишој кули“ и „Истина геометрије“ (58, 76, 54), геометрија као мотивска константа симболична је ознака прецизности / тачности предвиђања будућности, природне равнотеже и измирења живота и смрти, у мору као сопственој метафори, док, с друге стране, *геометрија* из истоимене песме Саше Радојчића (23) фигурира као симбол дијалектичке постулираности песничке имагинације, те инхерентно својство Радојчићевог уметничког поступка, који „као и увек почиње / оним у шта се не сумња“, да би се завршио „оним у шта сумња“ (23). Распета између речи и ствари, поузданог знања и сумње, поезија Саше Радојчића непрекидно осцилује и између мисаоности и чулности. Дајући, попут стваралаштва Јована Христића, предност чулном доживљају (уп. Радојчић 2009: 99) над културом и сећањем, поезија Саше Радојчића ипак не представља једнострано опредељење за емпиристичко / естетичко постојање, већ је чину њеног разумевања инхерентан позив на опрезно, неисхитрено извођење закљу-

чака, јер „чисто чулно постојање се не може вербализовати; песма је само траг, или, боље, сведочанство да се до жељене чулне чистоте једном дошло и у њој безвремени трајало“ (Radojčić 2002: 100). Ипак, тумачећи „Три пјесни љубене“, у речима утехе које песнички субјект упућује својој души, обраћајући јој пажњу на оно што је саставни део бића, поставиће се питање о (не)довољности васколиких датости, те о саодношењу чулног доживљаја и његовог логосног отиска:

И још нешто. Ако је то „довољно“, шта је са говором? Шта је са речима? Помажу ли речи шта или не помажу? [...] како би, с обзиром на чулност као наше обележје, требало да разумемо улогу говора (Radojčić 2002: 102).

Стога, као надопуна сензуализма и реплика на Христићеву запитаност „зар ти то није довољно“ (129), у поезији Саше Радојчића опстојава универзалност.

### Универзалност

У поглављу „Песништво: језик у извођењу“ монографије *Стијање хоризонта* Саша Радојчић подсетио је на Жана Грондена, утицајног познаваоца Гадамерове филозофије, који је у концепцији „унутрашње речи“ видео један од најважнијих Гадамерових доприноса развоју филозофске херменеутике (в. Радојчић 2010: 35). Позивајући се на Хумболтово учење о језичкој природи тубића света (Исто: 38), Гадамер је властиту концепцију *унутрашње речи* засновао на увиду о дискурзивности човековог мишљења и говора, будући да, по аутору *Истини и методе*,

---

Ми мислимо у речима. Мислити значи нешто замишљати (себи представити, *sich etwas denken*). А нешто замишљати значи нешто себи рећи (уп. Радојчић 2010: 39).

Ако се узме у обзир Гадамерово разумевање мишљења као унутрашњег дијалога душе са самом собом (Исто), као процеса говорења себи, *Sichsagen* (Исто: 40), у „Саборној песми“ (28–29) Саше Радојчића може се сагледати (ауто)иронични приказ унутрашње речи и процеса мишљења који би био само(раз)говор, самопредстављање / могућност бивања самопредстављивим, тј. мишљеним као себи показаним / у дискурсу преведеним емпиријског тоталитета. Будући да се „Универзални аспект херменеутике [...] потврђује управо у том – бесконачном – разговору“ (Радојчић 2010: 39), те да је „Језик [...] по својој суштини за филозофску херменеутику језик разговора“ (Исто: 39), у демистификацији иманентне дијалогичности језика „онај који непрестано пита / верујући да зна одговоре / то мора бити да сам ја [...] а онај други што одговара / мислећи да разуме питања / то мора да сам такође ја“ (28), као разговора душе са самом собом, односно унутрашњег разговора моделованог у традицији античке филозофије и дијалектичког метода Сократа и Платона, препознаје се метапоетичка раван Радојчићеве поезије, њена заокупљеност проблемима властите форме и властитог медијума. „Саборној песми“ блиска је, по самопоказујућем (*Sichsagen*) принципу и песма „*A-letheia*“, настала по узору на поставке Мартина Хајдегера о нескривености бивствујућег, песма којом се проблематизују питања истине, емпирије, евиденције (уп. Ђуковић 2021: 57–58), али и бинарне опозиције као што су митолошко и свакодневно, прошлост и са-

дашњост, сећање и заборав „der philosoph aber fragt / wenn ich meine errinerung bin / ако сам ја своје сећање / оно што заснивају песници / шта је онда мој заборав / и ко њега заснива“ (56), чиме се успоставља дијалог са поезијом и есејистиком Јована Христића, ствараоца такође заокупљеног проблемима сећања и заорава – у интервјуу „Више ме занима заборав од памћења“ Христић ослобађа ове појмове психоаналитичког залеђа и даје, попут Радојчића, несумњиву предност заорава (уп. Христић, у: Јовановић 1995: 46). Ако би се у разговору, поред универзалног аспекта херменеутике сагледала уједно и кровна метафора васколике поезије, а посебно њеног класицистичког традицијског низа (у којем песници један другом додају слике и метафоре), односно метафорична репрезентација формалних и језичко-стилских карактеристика поетичких чинилаца песничких остварења (пре свега лирског субјекта, тема, мотива и језика), онда би се у Гадамеровом унутрашњем уху и принципу узајамности као начелу на којем почива слушање / разумевање песништва као језика у извођењу (в. Радојчић 2010: 42–47) могао препознати принцип моделовања Христићеве и Радојчићеве у бити дијалектичке, дијалошки устројене (песничке) речи. „Познај самог себе“ налог је саморазумевања који је од делфског пророчишта Јован Христић позајмио за наслов своје песме (116), али би исто тако био и врхунско херменеутичко начело, као и аутопоетичка смерница и захтев самоспознаје песништва као (раз)говора, тј. дискурса сâмог.

Специфичност Христићевог и Радојчићевог *несвакидашњеј класицизма* (в. Радојчић 2002: 102) садржана је у примату естетизма (чулности) и заорава над церебралношћу и памћењем, док се самоосвешћивање

језичности основног човековог односа према бићу и удаљености од „првог пута“ – синегдохе непосредног, преддискурзивног доживљаја света, апострофираног и у песми „Непрекидна свежина света“ Јована Христића (45) – завршава питањем „Зашто само доведе?“ (116), не и одговором. Будући да „На сувишна питања одговора и онако нема“ (116), како је гномски устврђено у Христићевој песми „Познај самог себе“, те имајући на уму да „На питање ’Ко сам Ја и ко си Ти?’“ Гадамер није једнозначно одговорио, „Очекивати да је то морало да се догоди, значило би не разумети ни песму, ни њено тумачење“ (Радојчић 2010: 102), како је закључио Радојчић у књизи *Сћајање хоризона* – тематизација класицизма у песништву Јована Христића и Саше Радојчића неће бити окончана ни сувишним питањима ни некаквим једнозначним одговором (којим би се потцениле и песме и њихово разумевање) већ једноставним и помало сетним подсећањем на љубав и речи као *једине разлоге и једина оправдања* (Радојчић 2022: 152) универзалног, бескрајног полилога који се нигде неће завршити, чак ни таутолошки, у песми као сопственој метафори (уп. Христић 1995: 96), првој и последњој дискурзивној метафори света.

## ИЗВОРИ

- Радојчић 1997: Саша Радојчић. „Хармодије и Аристокитон. Обрачун с просцима“. *Поља*, год. 42, бр. 405/406, 1.
- Радојчић 2022: Саша Радојчић. *За вајру надлежна је душа: изабране њесме*. Београд: Задужбина „Десанка Максимовић“ – Народна библиотека Србије.
- Христић 1995: Јован Христић. *Сабране њесме*. Прир. Иван В. Лалић. Нови Сад: Матица српска.

## ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић 2013: Марко Аврамовић. „Класицистички елементи у поезији Јована Христића“. *Зборник Мајилице српске за књижевност и језик*, књ. 61, св. 1, 55–73.
- Бешић 2015: Ален Бешић. „Мјеста истинских чуда“ (поговор). У: Саша Радојчић. *Дује и крајике њесме*. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 83–92.
- Јовановић 1995: Александар Јовановић. „Више ме занима заборав од памћења“. *Порекло њесме: девет разговора о њоезији*. Ниш: Просвета, 41–61.
- Којен 2003: Леон Којен. „Позно песништво Јована Христића“ (поговор). У: Јован Христић. *У њавни час*. Прир. Л. Којен. Београд: Чигоја штампа, 57–70.
- Пантић 2002: Михајло Пантић. „Јован Христић: дневник једног путовања“. *Свети иза светиа: оїледи и криїиике о српској њоезији ХХ века*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 67–72.
- Пантић 2009: Михајло Пантић. „Још једном о Христићевој поезији“. У: *Модерни класицистиа Јован Христић*, зборник радова. Ур. Александар Јовановић. Београд: Институт за књижевност и уметност – Учитељски факултет, 125–136.
- Радојчић 2002: Saša Radojčić. „Jovan Hristić, pesnik“ (pogovor). У: Jovan Hristić, *Sabrane pesme*. Прир. S. Radojčić. Београд: Rad, 97–103.
- Радојчић 2009: Саша Радојчић. „Сензуализам у поезији Јована Христића“. У: *Модерни класицистиа Јован Христић*, зборник радова. Ур. Александар Јовановић. Београд: Институт за књижевност и уметност – Учитељски факултет, 205–220.
- Радојчић 2010: Саша Радојчић. *Сїаїаїање хоризонаїа: њеснишїво и инїерїреїацїа њеснишїва у филозофској херменеуїици*. Београд: Алтера.
- Радојчић 2021: Саша Радојчић. „Дуалистичка онтологија уметничког дела“. *Наслеђе*, год. 18, бр. 50, 227–239.

- 
- Срејовић, Цермановић-Кузмановић 1987: Драгослав Срејовић, Александрина Цермановић-Кузмановић. *Речник ирчке и римске митологије*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Ђуковић 2021: Милица Ђуковић. „Дијалектички заснов поезије (по Радојчићу, очигледно)“. *Књижевни маџазин*, год. 21, бр. 225 (јануар–јун), 56–59.
- Најдегер 1982: Martin Najdeger. *Mišljenje i pevanje*. Izabrao i preveo Božidar Zec. Београд: Nolit.
- Хамовић 2003: Драган Хамовић. „За нову наивност“. *Последње и прво: мала књижа крайких текстовоа о српској поезији XX века*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 93–99.
- Христић 1962: Јован Христић. „Јован Стерија Поповић“ (предговор). У: *Јован Стерија Поповић*. Прир. Ј. Христић. Београд: Нолит, 9–35.
- Христић 1964: Јован Христић. „Стерија“. *Поезија и филозофија*. Нови Сад: Матица српска, 33–61.
- Христић 2002: Јован Христић. *Тераса на два мора*. Београд: „Филип Вишњић“.
- Христић 2005: Јован Христић. „Песник Стерија“. *Изабрани есеји*. Београд: Српски ПЕН центар, 9–32.
- Шеатовић 2019: Светлана Шеатовић. *У залеђу Средоземља: Медитеран у модерној српској књижевности*. Београд: Институт за књижевност и уметност.



Milica Ćuković

“UNCONVENTIONAL” CLASSICISM:  
THE POETRY OF JOVAN HRISTIĆ  
AND SAŠA RADOJČIĆ

*Summary*

The paper compares the poetry of Jovan Hristić and Saša Radojčić. Poets, philosophers, essayists and literary critics, Hristić and Radojčić created an extensive and an opus worthy of hermeneutical attention, whose kinship is reflected in its classicist component. Simplicity, sensuality and universality are singled out in the paper, as the key points of the intertextual dialogue of the creativity of the two Serbian poets. All three poetic postulates are connected with philosophical hermeneutics, which represents the thematic backbone, but also a metaphor for poetry, as a conversation, a discourse addressed to the other (recipient) and to the problematics of understanding / interpretation of literary works. Attention is devoted to the analysis of sensualism and/or aestheticism, the motive of reading and the library, the dialogue with Greek and Roman mythology, with the classicist ideal of balance and moderation, but above all to the analysis of the way in which Hristić's and Radojčić's poetry translates questions of philosophical hermeneutics into literary form and works of art.

*Keywords:* simplicity, sensuality, universality, philosophical hermeneutics, classicism

CIP - Каталогизација у публикацији  
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Радојчић С.(082)

**ДЕСАНКИНИ мајски разговори (2023 ; Београд)**

Поезија Саше Радојчића : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Београд, 14. новембар 2023. ; уредници Светлана Шеатовић, Марко Аврамовић. - Београд : Задужбина "Десанка Максимовић" : Народна библиотека Србије : Институт за књижевност и уметност, 2023 (Београд : Службени гласник). - 260 стр. ; 21 см. - (Десанкини мајски разговори / Задужбина "Десанка Максимовић", Београд ; књ. 39)

Тираж 300. - Стр. 5-11: Поезија Саше Радојчића / Марко Аврамовић, Светлана Шеатовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries. - Регистар.

ISBN 978-86-82377-80-1 (ЗДМ)

ISBN 978-86-7035-518-7 (НБС)

ISBN 978-86-7095-340-6 (ИКУМ)

а) Радојчић, Саша (1963-) -- Поезија -- Зборници

COBISS.SR-ID 134140681

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ЗАДРУЖБИНА ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ

ПОЕЗИЈА САШЕ РАДОУЧИЋА

